

VESPOIDEA OSY

Ewa Skibińska

Muzeum i Instytut Zoologii Polskiej Akademii Nauk,
ul. Wilcza 64, 00-679 Warszawa
e-mail: ewaela@robal.miiz.waw.pl

Do nadrodziny os *Vespoidea* zalicza się obecnie szereg osobnych rodzin, spośród których w tym opracowaniu uwzględniono dwie – kopyłkowate *Eumenidae* i osowate *Vespidae*. Wcześniej wydzielano je w randze podrodziny rodziny *Vespidae*. Osy zamieszkują cały świat, ale w największym bogactwie strefę tropikalną i subtropikalną. W Polsce dotychczas zarejestrowano 14 gatunków osowatych (w Europie żyje ponad 20, a na świecie około 800) oraz 49 gatunków kopyłkowatych (w Europie – 150, na świecie – ponad 2000); istnieje możliwość znalezienia u nas jeszcze dalszych gatunków. Słaby stopień rozpoznania faunistycznego (dotyczy to szczególnie *Eumenidae*), brak aktualnych danych o występowaniu większości tych owadów na terenie Polski sprawiają, że trudno jest podać dokładną liczbę gatunków obecnie zamieszkujących nasze terytorium i – co gorsza – ocenić rzeczywisty stopień zagrożenia znacznej liczby gatunków.

Kopyłkowate prowadzą samotny tryb życia, natomiast osowate żyją w społeczeństwach. Kopyłkowate w większości są drobne lub średniej wielkości (4–20 mm), a populacje ich są mało liczebne. Samice opiekują się potomstwem, dla którego budują gniazda i zdobywają pokarm. Gniazda są małe, na naszym terytorium najczęściej budowane z gliny i piasku, usytuowane w pęknięciach skał, murów, przyklejone do kamieni lub są zakładane w pustych łodygach roślin. Niektóre gatunki z tej rodziny zakładają gniazda ziemne. Jako pokarm dla larw samice gromadzą (sparaliżowane ukłuciem żądła) gąsienice motyli, rośliniarek, larwy chrząszczy; nie ma u nich ścisłego uzależnienia od jednego gatunku żywicielskiego.

Osowate są owadami średniej wielkości lub dużymi. W klimacie gorącym ich społeczeństwa są wieloletnie i bardzo liczne (kilkadziesiąt tys. osobników), u nas są z reguły jednoroczne i mniej liczebne, jakkolwiek mogą osiągać kilka tysięcy osobników. Gniazda wszystkich krajowych gatunków osowatych są zbudowane z „kartonu”, powstającego z przeżutego drewna; składają się z plastrów zawierających liczne komórki i (u większości gatunków) z osłon. Przestrzenie między osłonami są wypełnione powietrzem, dzięki czemu stanowią dobrą izolację termiczną. Larwy karmione są przez robotnice; w pierwszych dniach życia otrzymują pokarm płynny, następnie papkę z rozdrobnionych owadów. Gniazda umieszczane są w ziemi lub innych osłoniętych miejscach, np. w dziuplach, pod okapami dachów, bywają też nieosłonięte, zawieszane na gałęziach drzew i krzewów. Gospodarcze znaczenie społecznych osowatych nie jest jednoznaczne; są pożyteczne, kiedy odławiają „owady szkodliwe”, są natomiast szkodnikami, gdy odławiają „owady pożyteczne”, czy „kradną” miód. Niektóre, odżywiając się dojrzałymi owocami i uszkadzając młode drzewka przez oskubywanie kory (głównie szerszenie), mogą powodować szkody w sadownictwie i leśnictwie. W niektórych krajach osa pospolita *Paravespula vulgaris* i osa dachowa *P. germanica* zostały umieszczone na listach szkodników ze względu na zagrożenie z medycznego punktu widzenia oraz na powodowane przez nie straty w gospodarce.

Obecne zestawienie gatunków zagrożonych jest z pewnością w dużym stopniu niekompletne. Dotyczy to głównie rodziny kopyłkowatych. Na dzień dzisiejszy lista zagrożonych gatunków os z tej rodziny obejmuje około 30% krajowej fauny. Wszystkie one najprawdopodobniej są zagrożone w skali kontynentu, bowiem znajdują się na europejskiej czerwonej liście zagrożonych gatunków żądłówek (Day 1991). Figurują również na „czerwonych listach” innych krajów, np. Austrii, Niemiec i Wielkiej Brytanii (Blab i in. 1981, 1984; Else, Spooner 1987; Gusenleitner 1983).

Piśmiennictwo – References

- BLAB J., NOWAK E., TRAUTMANN E. 1981. Rote Liste der gefährdeten Tiere und Pflanzen in der Bundesrepublik Deutschland. Naturschutz Aktuell nr 1. Kilda-Verlag, Greven.
- BLAB J., NOWAK E., TRAUTMANN E., SUKOPP H. 1984. Rote Liste der gefährdeten Tiere und Pflanzen in der Bundesrepublik Deutschland. 4. Erweiterte + Neubearbeitete Auflage. Naturschutz Aktuell no. 1. Kilda-Verlag, Greven.
- DAY M. C. 1991. Towards the conservation of aculeate *Hymenoptera* in Europe. *Nature and Environment* 51: 1–44 + I–XXXIII.
- ELSE G., R., SPOONER G. M. 1987. British Red Data Books; (2). Insects. *Hymenoptera: Aculeata*. Nature Conservancy Council, pp. 259–279.
- GUSENLEITNER J. 1983. Rote Liste gefährdeter Faltenwespen (*Vespidae*) österreichs. In: Rote Liste gefährdeter Tiere österreichs. Bundesministerium für Gesundheit und Umweltschutz, Gepp J. (ed.) s. 73–74, Wien.

Summary

The world fauna of *Eumenidae* includes over 2,000 species. Polish fauna comprises 49 species, but it is possible to find a few further ones. All are solitary wasps and all but one species utilise mud or clay for the construction of their nests, the cells of which may be built in earth tunnels, hollow plant stems or old beetle borings. The principal prey of the various Polish eumenids consists of larval *Lepidoptera*, *Symphyta* and larval *Coleoptera*. The family is poorly studied in Poland, that is why it is difficult to indicate all threatened species in our fauna. So, their check list is without any doubt incomplete.

The Social Wasps (*Vespidae*) with about 800 species (in the world) are divided into three subfamilies. Two of these subfamilies (true wasps *Vespinae* and paper wasps *Polistinae*) occur in Poland. So far 14 species have been recorded from our country (11 *Vespinae* and 3 *Polistinae*). They are social insects with a fiercely predatory life history. They raise their young in nests of carton constructed of wood fibres cemented by a salivary secretion. To collect carbohydrates and protein, wasps forage on blossoms, fruit and prey on others insects. Food is masticated and fed progressively to larvae. Only two species of wasps have been included in the Polish Red List, but probably they will have a wider representation on the Red List in the near future.

CZERWONA LISTA GATUNKÓW – RED LIST OF SPECIES

Gatunki / Species	EX	CR	EN	VU	NT	LC	DD
<i>Eumenidae</i> Kopytkowate							
<i>Allodynerus delphinalis</i> (GIRAUD, 1866)	.	.	.	VU	.	.	.
<i>Allodynerus rossii</i> (LEPELETIER, 1841)	.	.	.	.	.	.	DD
<i>Euodynerus dantici</i> (ROSSI, 1790)	.	.	.	VU	.	.	.
<i>Euodynerus notatus</i> (JURINE, 1807)	.	.	.	.	.	.	DD
<i>Euodynerus quadrifasciatus</i> (FABRICIUS, 1793)	.	.	.	.	.	.	DD
<i>Odynerus melanocephalus</i> (GMELIN, 1790)	.	.	.	.	.	.	DD

<i>Odynerus simillimus</i> (MORAWITZ, 1867)	.	.	.	.	.	.	DD
<i>Odynerus spinipes</i> (LINNAEUS, 1758)	.	.	.	.	.	.	DD
<i>Stenodynerus dentisquama</i> (THOMSON, 1780)	.	.	.	.	.	.	DD
<i>Stenodynerus steckianus</i> (SCHULTHESS, 1897)	.	.	.	.	.	.	DD
<i>Stenodynerus xanthomelas</i> (HERRICH-SCHAEFFER, 1839)	.	.	.	.	.	.	DD
<i>Symmorphus connexus</i> (CURTIS, 1826)	.	.	.	.	.	.	DD
<i>Symmorphus crassicornis</i> (PANZER, 1798)	.	.	.	.	.	.	DD
<i>Symmorphus debilitatus</i> (SAUSSURE, 1856)	.	.	.	.	.	.	DD
<i>Symmorphus murarius</i> (LINNAEUS, 1758)	.	.	.	VU	.	.	.
Vespoidea Osowate							
<i>Polistes biglumis bimaculatus</i> (GEOFFROY, 1785)	.	.	.	.	.	.	DD
<i>Polistes gallicus</i> (LINNAEUS, 1767)	.	CR	.	.	.	.	.

Łącznie/Total	17	-	1	-	3	-	-	13
----------------------	-----------	---	---	---	---	---	---	----